

23. Там само. — Арк. 96.
24. Там само. — Арк. 111.
25. Там само. — Арк. 101.
26. Там само. — Арк. 106.
27. Меморіал, звіти, повідомлення... — Арк. 13.
28. Листування з урядом УНР у Тарнові, українськими організаціями... — Арк. 120.
29. Меморіал, звіти, повідомлення... — Арк. 20.
30. Там само. — Арк. 26.
31. Там само. — Арк. 19.
32. Там само. — Арк. 20.
33. Листування з урядом УНР в Тарнові, українськими організаціями... — Арк. 66.
34. Протоколи, звіти, повідомлення, листи уряду УНР... — Арк. 29.
35. Там само. — Арк. 26.

Анотації

***Иващук В.* Участие поднепровских политических эмигрантов в деятельности галицкой общественной организации “Украинский Горожанский Комитет” в 1921 году.**

В статье освещается деятельность части поднепровской политической эмиграции в структуре галицкой общественной организации Украинский Горожанский Комитет и ее сотрудничество с галицкой общественностью.

***Ivaschuk V.* The participation of upper-Dnieper political refugees in the activity of Galician public organization “Ukrainian Civil Committee” in 1921.**

The activity of a part of the upper-Dnieper political emigration in the structure of Galician public organization Ukrainian Civil Committee and their cooperation with Galician community have been investigated in this article.

В. В. Ковалик

ПОРУШЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПРАЦІВНИКАМИ НКВС-МВС ТА ІНШИХ ПРАВООХОРОННИХ СТРУКТУР НА ТЕРЕНАХ СТАНІСЛАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ (1945 –1947 РР.): ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ

Питання діяльності правоохоронних органів на теренах УРСР у повоєнні роки за останні роки знайшло своє відображення у ряді наукових праць, збірниках документів, матеріалах конфе-

ренцій. У них головним чином подається історія міліції УРСР, а також окремі факти, пов'язані з участю органів НКВС-МВС у боротьбі проти збройних формувань ОУН-УПА в західних областях України, репресивно-каральними заходами проти так званих “бандпособників” та інших “антирадянських елементів” [1]. Водночас поза увагою дослідників залишилися такі важливі аспекти, як створення та діяльність обласних управлінь НКВС-МВС у західних областях у довоєнний і післявоєнний періоди, в тому числі й у Станіславській (з 1962 р. — Івано-Франківська) області, їх організаційно-структурна побудова, забезпечення кадрами, організація службової та бойової підготовки, діяльність із забезпечення правопорядку й законності тощо. Важливим, на наш погляд, є дослідження питання з дотримання законності працівниками правоохоронних органів, перш за все НКВС-МВС, при виконанні службових обов'язків.

Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що, поперше, це питання недостатньо висвітлено у науковій літературі. По-друге, зловживання, які часто допускали в службовій діяльності працівники правоохоронних органів у західних областях, не лише дискредитували радянську владу в очах місцевого населення, а й посилювали антирадянські настрої, що використовувалося учасниками самостійницького руху для антирадянської пропаганди. По-третє, дослідження причин, характеру зловживань і порушень, їх масштабності та наслідків дасть можливість більш об'єктивно висвітлити історію як обласних управлінь, так і НКВС-МВС України загалом. Відповідно мета і завдання дослідження полягають у тому, щоб на прикладі УНКВС у Станіславській області показати масштабність правопорушень працівниками ОВС та інших правоохоронних структур у перші повоєнні роки (1945 — 1947 рр.), розкрити їх причини, характер і наслідки.

В історії діяльності органів НКВС-МВС на теренах Станіславської області від часу їх виникнення і до сьогодення можна виділити кілька періодів, особливо важливими з яких, на нашу думку, є перших три, а саме: організаційний (утворення органів НКВС у зв'язку з приєднанням Західної України до СРСР та УРСР) — 1939–1941 рр.; реанімаційний (відновлення обласного УНКВС після звільнення теренів області від нацистських загарбників) — квітень — грудень 1944 р.; стабіліза-

ційний (утвердження органів НКВС та їх участь у забезпеченні діяльності органів радянської влади на місцях і в ліквідації збройних формувань ОУН — УПА) — 1945–1947 рр. Щодо третього періоду, то його особливість полягає в тому, що саме на 1945–1947 рр. припадає пік протистояння збройного підпілля ОУН — УПА радянській владі, наслідком чого були численні жертви з обох боків, масові виселення сімей так званих “бандпособників” у віддалені регіони СРСР, а також відбувається остаточне утвердження органів радянської влади на місцях. В усіх цих процесах немаловажну роль відіграли правоохоронні органи, перш за все НКВС та міліція.

Слід зазначити, що відновлення та комплектування органів НКВС і міліції в областях відбувалося у міру звільнення теренів України від гітлерівських окупантів, яке повністю завершилося в жовтні 1944 р. Комплектація відбувалася за рахунок колишніх працівників міліції довоєнного періоду, з числа військовослужбовців Червоної армії, прикордонних військ, бійців партизанських загонів, а також із цивільного населення за направленнями партійних та комсомольських організацій. За даними НКВС УРСР, станом на 1 січня 1945 р. в рядах НКВС налічувалося 24431 чол., з яких 11841 чол. представляли начальницький склад, 1386 чол. — молодший начальницький склад і 11204 чол. — рядовий склад [2]. А вже станом на 1 квітня 1945 р. їх кількість збільшилася до 28799 чол., у тому числі: 14300 чол. — начальницький склад, 1335 — молодший начальницький склад і 13164 чол. — рядовий склад. За партійною приналежністю 6531 чол. були членами і кандидатами партії, а 5419 чол. — комсомольцями [3]. Таким чином, прошарок працівників із “високою комуністичною свідомістю” складав 41,5%. Однак кількість далеко не відповідала якості, свідченням чого була тенденція до постійного зростання серед працівників НКВС та міліції вчинків як аморального, так і кримінального характеру. Основним “злом”, яке їх спричиняло, було вживання алкоголю під час виконання службових обов’язків. Зокрема, за період з 1 жовтня 1944 р. по 1 січня 1945 р. працівниками НКВС було допущено 1058 фактів аморальної поведінки, із яких 509 випадків припадало на начальницький склад, 120 — на молодший начальницький склад і 429 — на рядовий. Із загальної кількості аморальних виявів найбільше

(339), було вчинено в стані алкогольного сп'яніння, в тому числі: 168 — начальницьким складом і 114 — рядовим. З тих, хто вчинив аморальні проступки, 231 чол. були комуністами і 129 чол. — комсомольці. Із 339 виявів, скоєних у нетверезому стані, 84 вчинили комуністи і 42 — комсомольці [4].

Така ж тенденція спостерігається і в I кварталі 1945 р., за період якого було допущено 1278 аморальних виявів, із яких 578 допустили представники начальницького складу, у т. ч. 209 у стані алкогольного сп'яніння, 622 — рядовий склад (219 у стані алкогольного сп'яніння) і 78 — молодший начальницький склад (78 у стані алкогольного сп'яніння). За партійною приналежністю 230 аморальних проявів скоїли комуністи, в т. ч. 83 — у стані алкогольного сп'яніння, 144 — комсомольці (47 у стані алкогольного сп'яніння) і 896 — безпартійні (326 у стані алкогольного сп'яніння). Якщо ж проаналізувати допущені 1278 фактів аморального характеру по областях, то з них 382 було вчинено у західних областях, зокрема, 47 — у Львівській (із них 28 у стані алкогольного сп'яніння), 94 — у Дрогобицькій (у стані алкогольного сп'яніння 63), 43 — у Рівненській (у стані алкогольного сп'яніння 28), 28 — у Волинській (у стані алкогольного сп'яніння 18), 142 — у Тернопільській (у стані алкогольного сп'яніння 38) і 28 — у Станіславській (у стані алкогольного сп'яніння 9). Слід зазначити, що Тернопільське УНКВС було “лідером” не лише серед західних, а й серед решти областей УРСР. Серед інших областей найбільше виявів аморальної поведінки було допущено УНКВС у Харківській області — 82, із яких 30 — у стані алкогольного сп'яніння. А найменше — у Запорізькій, Кіровоградській, Вінницькій, Сумській, Миколаївській, Чернігівській та Ворошиловградській областях, де кількість виявів коливалася від 14 до 33, з яких у стані алкогольного сп'яніння — від 1 до 4 фактів [5].

Слід зазначити, що пияцтво часто ставало причиною вчинення і важких кримінальних злочинів. Так, за 1944 р. до суду було передано справи на 518 працівників НКВС, у т. ч. на 371 працівника міліції (з них 100 чол. за порушення конвойної та караульної служби, 50 — за незаконне застосування зброї, 33 — за дезертирство, 14 — за мародерство, 15 — за контрреволюційні злочини) [6]. До кримінальної відповідальності за II півріччя 1944 р. у західних областях УРСР було притягнуто 85

працівників НКВС та міліції і 631 — до дисциплінарної відповідальності, а саме: у Львівській області — відповідно 20 і 145 працівників, у Станіславській — 8 і 40, у Тернопільській — 17 і 126, у Дрогобицькій — 6 і 59, у Волинській — 14 і 75, у Рівненській — 20 і 186 працівників [7].

Найбільш резонансний злочин 1944 р. мав місце у селах Попельники та Рибне Косівського району Станіславської області. Перебуваючи у стані сильного алкогольного сп'яніння, заступник начальника міліції Кутського РВ НКВС молодший лейтенант міліції Ф. Іванов, оперуповноважений РВ НКВС, молодший лейтенант держбезпеки В. Белов та дільничний уповноважений Ф. Шевченко упродовж 9 — 10 вересня розстріляли 6 чоловік, у тому числі двох дітей у віці 6 і 10 років, та спалили 4 жилих будинки, “запідозривши” їх рідних у причетності до УПА. Від підпалених будівель згоріло ще 8 сусідських будинків. Як виявилось згодом, сім'ї вбитих не мали ніякого стосунку до УПА, а сини й батьки окремих із постраждалих служили в Червоній армії.

За скоєні злочини Іванова судом військового трибуналу Внутрішніх військ НКВС від 14 грудня 1944 р. було засуджено до розстрілу, а Белова і Шевченка, які безпосередньо розстрілювали невинних людей, — на 10 років “виправно-трудовах таборів” без позбавлення прав, оскільки, як зазначено у вироку, “вони виконували накази п'яного Іванова”. На пом'якшення вироку вплинуло й те, що Белов “був ще молодий і раніше добросовісно відносився до своїх службових обов'язків”, а, крім того, його батько був посмертно “удостоєний звання Героя Радянського Союзу”. Що ж до Левченка, то у нього “син служив у Червоній армії”, а він сам був “учасником боїв і мав поранення” [8].

Безперечно, такі вчинки не лише підривали довіру до радянської влади серед місцевого населення (хоча ця довіра була дискредитована ще в 1939 — 1941 рр. масовими репресіями), а й переконували тих, хто ще вагався, в необхідності збройної боротьби проти неї.

За вчинення злочинів різного ступеня важкості до кримінальної відповідальності у I кварталі 1945 р. у західних областях було притягнуто 86 працівників НКВС та міліції і 374 — до дисциплінарної, зокрема: у Львівській відповідно — 23 і 43

працівника, у Станіславській — 17 і 50, у Тернопільській — 14 і 71, у Дрогобицькій — 11 і 85, у Волинській — 9 і 47, у Рівненській — 12 і 78 працівників [9].

Продовжували мати місце важкі злочини, пов'язані з убивствами мирних громадян і до кінця 1945 р. Зокрема, лише в Станіславській області, за даними інформаційної довідки НКВС, у 1945 р. до кримінальної відповідальності було притягнуто 65 працівників НКВС та міліції, з яких 52 було засуджено судом військового трибуналу, а саме: до вищої міри покарання — 4 працівники, позбавлення волі: до 10 років — 12 працівників, від 5 до 10 років — 31, до 5 років — 15 працівників. З притягнутих до відповідальності 17 працівників були членами партії, 5 — комсомольцями і 43 — безпартійними [10].

У 1946 р. тенденція порушення законності працівниками НКВС (з січня 1946 р. перейменованій на МВС) та міліції продовжує зростати. Станом на 1 січня 1946 р. чисельний склад працівників МВС зріс до 76718 чол., що складало 79,3% від загальної кількості за штатом. З них за національністю 47371 чол. (58,4%) були українцями, 27317 чол. (33,5%) — росіянами, 1635 чол. — білорусами, 3424 чол. — євреями, решта — інших національностей. Членів і кандидатів ВКП(б) було 22454 чол., членів ВЛКСМ — 8298 чол. За освітнім рівнем 2177 чол. мали вищу освіту (2,7%), 30921 — середню і неповну середню (38%), решта мали початкову й семирічну освіту (59,3%). За віком понад 64 тис. працівників мали від 20 до 40 років [11,12].

У Станіславській області, за даними доповіді першого секретаря обкому партії М. Слоня, станом на січень 1946 р. уперше на відповідальних партійних посадах обласного масштабу працювало 63,8% працівників, в обкомі комсомолу — 71,4%, облвиконкомі — 61,7%, у відділі сільського господарства — 54%, промисловості — 47,1%, в МВС-МДБ, суді та прокуратурі — 47,5%. На районному рівні цей показник складав 59,2%. Аналогічним, за його словами, був показник і щодо “їх грамотності, політичної підготовки і якості ділової діяльності” [13].

Низький освітньо-професійний рівень, а також постійна психологічна напруженість, особливо в західних областях, де активно діяло збройне підпілля ОУН — УПА, призводило до порушень дисципліни, законності, зловживань службовим ста-

новищем. Як наслідок, за перших п'ять місяців 1946 р. по МВС за різного роду порушення, вчинки і злочини до кримінальної відповідальності були притягнуті 931 працівник, а до дисциплінарної — 4407 працівників. Серед притягнутих до кримінальної відповідальності понад 30% склали важкі злочини, за які до кримінальної відповідальності було притягнуто 308 чол., а до адміністративної — 623 чол. Більшість із цих порушень припадали на західні області, а також Одеську, Сталінську, Харківську і Київську [14]. Як і в попередні роки, майже 95% кримінальних і адміністративних порушень у Станіславській області, за словами начальника УМВС, “було скоєно в нетверезому стані” [15]. Страх перед можливістю бути вбитим змушував “спеціалістів”, які приїжджали в села, розпочинати “роботу” з пиятик у сільській крамниці чи в голови сільської Ради, після чого починали “наводити порядок” та шукати “бандитів”. Найбільше порушень у Станіславській області було допущено в лютому 1946 р. — 1215, а найменше в червні — 138. Серед них: убивства у стані сп'яніння (5 випадків), умисні підпали майна (5), незаконні обшуки та привласнення майна (6), побиття громадян (22), незаконні арешти з подальшим припиненням справи (258), незаконне затримання (2371), порушення постанов партії і уряду (453), незаконні виселення (77 сімей) [16]. За категоріями 89% порушень допустили працівники МВС-МДБ, 9% — працівники райвиконкомів, а решта — військовослужбовці, партійні працівники, а також працівники суду та прокуратури [17].

Слід зазначити, що при розгляді кримінальних злочинів “справедливий радянський суд” керувався не главенством права, а враховував як “політичний підтекст”, так і “особливі заслуги” окремих порушників закону. Тому покарання за одні й ті ж злочини були неадекватними. Так, 29 січня 1946 р. інспектор пожежної охорони Бурштинського РВ МВС молодший лейтенант Нікітін, “перебуваючи на виборчій дільниці по виборах до Верховної Ради СРСР у селі Користовичі, як представник від РК КП(б)У, напився і п'яний розпочав безпричинну стрілянину, внаслідок чого було зірвано засідання виборчої комісії. Вийшовши на вулицю, він зустрів голову виборчої комісії Лівуш, якого намагався застрелити, відкривши по ньому з автомата стрілянину, але останньому вдалося втекти. Після цього Нікітін зайшов на подвір'я до громадянина Кримського і почав

стріляти в собаку. При цьому прострелив одяг на Кримському, намагаючись застрелити і його, але зробити цього не зміг, бо заклинив автомат”. Нікітіна було арештовано, а 24 березня рішенням військового трибуналу засуджено до вищої міри покарання [18]. Безперечно, що в цьому злочині було більше політики, ніж криміналу, адже жертв, за щасливим збігом обставин, не було, але своїм вчинком Нікітін “підірвав політичний авторитет радянської влади”.

Важкий кримінальний злочин напередодні виборів учинили працівники Богородчанського РВ МВС Борисов та Безпалов, які у п’яному вигляді чергували 9 лютого на виборчій дільниці у с. Ластівцях. По дорозі до сільради вони арештували місцеву дівчину Сніть Марію, яку “запідозрили” у зв’язках з УПА. Від жорстоких побоїв дівчина втратила свідомість і через кілька годин померла. “На самі вибори, — відзначалося у звіті МВС, — труп Сніть знаходився в хаті батька, куди сходилися люди і з обуренням дивилися на цей ганебний факт. Безперечно, що українсько-німецькі націоналісти використали цей факт проти нас”. Винаватці трагедії були арештовані й засуджені: Борисов — до вищої міри, а Безпалов — на 10 років позбавлення волі [19].

Чимало злочинів було пов’язано з жорстоким побиттям громадян, однак до покарання винних суд підходив диференційовано. Так, за жорстоке побиття громадянки похилого віку Слободян дільничного уповноваженого Коломийського МВ МВС Миронюка було “засуджено” лише “на 15 діб без права виконання службових обов’язків”, оскільки суд взяв до уваги “його молодий вік” та “активну боротьбу з бандитами” (особисто вбив 11 повстанців і затримав 12), крім того, він вчинив злочин після виборів [20].

Не мав таких “заслуг”, як Миронюк, уповноважений Тлумацького райвиконкому Князев, який, перебуваючи в селі Гринівцях Тлумацького району, запідозрив у зв’язках з “бандами українсько-німецьких націоналістів” місцеву жительку. Під час допиту він “облив статеві органи затриманої гасом і мав намір підпалити сірником. Крім того, розжареним шомполом палив ліву сідницю”. Під час тортур до сільради зайшов громадянин Манзюк. Незважаючи на те, що він добровільно залишив боївку УПА і мав відповідну справку з райвійськкомісаріату, Кня-

зев “ставив його на розстріл біля печі, вимагаючи признатися, де знаходяться бандити”. За скоєні злочини Князева було засуджено до 7 років позбавлення волі [21].

Крім нанесення тілесних пошкоджень та убивств, поширеним явищем серед працівників міліції та військовослужбовців Внутрішніх військ МВС були грабунки місцевих жителів під час облав на боївки ОУН — УПА та фальсифікація фактів щодо “бандпособників”. Так, заступник начальника відділу боротьби з бандитизмом Більшівцівського РВ МВС майор Косенко і співробітник цього ж відділу лейтенант Делієв у травні 1946 р. “керуючи спецгрупою в пошуках бандитів по селах району”, займалися, за словами обласного прокурора, “побиттям і грабунками громадян сіл Хохонів і Детягин” [22].

Заступник начальника РВ МВС Тисменицького району Мамаєв з дільничими міліціонерами Кукліним і Будницею, отримали завдання зібрати матеріали на “бандпособників”. Але замість добросовісного ставлення до своєї справи вони “стали на шлях фальсифікації документів, підробивши протоколи допитів” навіть не допитавши “підозрюваних”. Унаслідок таких дій 13 чоловік було незаконно арештовано, проти яких згодом “справи були припинені і з-під варті їх звільнено” [23].

Поширеною була практика зловживання службовим становищем і працівниками органів прокуратури. Зокрема, як відзначалося у звіті обласної прокуратури, у Войнилівському районі “п’яний прокурор творив безчинства, бив громадян, арештовував”. Такий же “спосіб життя” вели прокурори Ланчинського й Жовтневого районів [24].

Допускали порушення “соцзаконності” й військовослужбовці Внутрішніх військ МВС. Як відзначав у доповідній записці на ім’я міністра МВС УРСР Т. Строката начальник відділу контррозвідки “Смерш” внутрішніх військ МВС Українського округу полковник Павлов від 21 липня 1946 р., “ряд командирів підрозділів через потурання та безконтрольність з боку командування полків і дивізій стали на шлях розкладу, групують навколо себе підлеглих, пиячать і нерідко беруть участь у вчиненні злочинів” [25].

Питання порушення “соцзаконності” в західних областях України неоднаразово розглядалося на всіх рівнях. Одна з таких нарад радпартактиву, працівників суду, прокуратури,

МВС, МДБ, районних та обласного військових комісаріатів відбулася 12 серпня 1946 р. у Станіславі. Як відзначив у своїй доповіді прокурор області Добротін, фактично в усіх районах закони “кріпко” порушувалися, а в “окремих районах не тільки органи суду, МДБ, МВС, але й органи прокуратури, які покликані дотримуватися радянських законів, є самі порушниками цих законів...”. Прокурор наголошував, що “без строгого дотримання закону повна ліквідація залишків українсько-німецьких націоналістів неможлива”. Якщо, за його словами, в I кварталі 1946 р. в області було зафіксовано 2394 випадки порушень законів посадовими особами, то в II кварталі їх кількість зменшилася до 754. Однак це зменшення, за його словами, було наслідком того, що не всі порушення фіксувалися, оскільки “затримували всі, кому не лінь, хто тільки не хотів” [26]. Зокрема, за даними звіту УМВС, у Станіславській області впродовж 1945 р. було незаконно арештовано 24912 чол., з яких 22027 чол. невдовзі було звільнено. А в I кварталі 1946 р. було арештовано 6316 чол., з яких 4128 — незаконно [27].

Мали місце і значні порушення щодо виселення сімей “банд-пособників” та учасників збройного підпілля. Так, якщо в 1945 р. за “зв’язки з українсько-німецькими націоналістами” було незаконно відправлено на заслання 76 “бандитських” сімей, сини й батьки яких, як згодом з’ясувалося, перебували у Червоній армії, а не в “банді”, то за перше півріччя 1946 р. за ці ж “зв’язки” уже було незаконно засуджено 632 чол. [28].

“Ці цифри вражають, — відзначав начальник УМВС Неізмайлов. — Цифри, які говорять про те, що ми маємо неправильну практику, грубо зневажаємо і порушуємо радянські закони. Причиною цього, по-перше, є розхлябаність з боку наших окремих працівників і цілого ряду працівників, які не дотримуються порядку дотримання радянських законів. Це є причиною і того, що прокурорський нагляд активно “допомагає” у цьому. При активному потуранні з боку прокурорського нагляду ми й маємо стільки грубих порушень радянських законів” [29]. Зазначимо, що закликав до законності той, з волі якого і було безпідставно відправлено в Сибір 72 сім’ї в 1945 р., за що він отримав від наркома НКВС лише сувору догану, яку через кілька місяців було знято, а виселені сім’ї так і залишилися на засланні.

Головні причини порушення “соцзаконності” та зловживання службовим становищем крилися в тому, що чимало відповідальних працівників були направлені в органи МВС та на партійно-господарську роботу після лікування від поранень, контузій, хвороб, отриманих на війні. Майже в усіх них була порушена психіка, а зловживання алкоголем ще більше загострювало хворобу. Тому говорити про високі моральні й людські якості оцих повоєнних “носіїв радянської культури” немає підстав.

По-друге, впливало на ситуацію й те, що чимало керівників районного рівня не розуміли “керівної і спрямовуючої ролі партії”, а тому кожен з них вважав себе “господарем району”. Як відзначав з цього приводу перший секретар Станіславського обкому партії М. Слонь на нараді рад партактиву, “ми всі служимо одній справі, служимо своєму народові, але між нами є вищі і менші, і є державна структура, яка визначає, хто кому підпорядковується. Вона визначена нашим основним законом — Конституцією. У нас в районах буває суперечка: хто кому підпорядковується. Один говорить — господар в районі секретар райкому партії, а інший, що господар — голова райвиконкому, а прокурор говорить — я вище за всіх, я незалежний, суддя говорить, що він теж незалежна людина, начальник МВС говорить, що я підпорядкований міністру і все. Так говорять люди політично малограмотні, які не знають структури нашої держави, але ті люди, які знають і розуміють Конституцію, повинні знати, що всі органи і організації підпорядковані на будь-якій території партійному органу, який ним керує у всьому їх житті і діяльності. Якщо прокурор, відповідно до Конституції, не підпорядкований виконкому, то перед партійним органом він звітує і є особою, контролюючою діяльність органів влади, а партійний комітет є його керівником. Тому секретар райкому партії є господарем і має право зажадати звіт про свою діяльність від прокурора особисто, і якщо цей прокурор не виконуватиме закони радянської влади, не виконуватиме волю партії, порушуватиме рішення райкому партії, райком партії має право зняти його з роботи і виключити з партії. Прокурори говорять, що мене з партії виключити можна, але зняти з роботи райком партії не має права. Але якщо райком партії має право виключити з партії, то він може і з роботи зняти” [30].

Але, незважаючи на вказівки обкому партії та директиви

МВС УРСР, в одній з яких від 23 жовтня 1946 р. теж відзначалося, що основними порушеннями є “незаконні арешти громадян і направлення їх до камер попереднього затримання; порушення термінів утримання в КПЗ; порушення термінів утримання в КПЗ без санкції прокурора” [31], зловживання службовим становищем та ігнорування чинного законодавства продовжували мати місце і в 1947 р.. Так, за 7 місяців 1947 р. органами УМВС у Станіславській області було “затримано і закрито в КПЗ” 2893 чол., з яких лише 2115 чол. було “притягнуто до кримінальної відповідальності”, а 778 звільнено як “незаконно затриманих”. За цей же період до органів прокуратури надійшло 4684 письмові скарги від громадян на працівників владних та силових структур, а районними прокурорами було прийнято 11687 “скаржників” [32]. Незважаючи на вказівки обласного прокурора, досить часто зловживали службовим становищем і його підлеглі в районах. Зокрема, в 1947 р. були звільнені з посад прокурор Ланчинського району Тружніков “за зловживання своїм службовим становищем і п’янку”, слідчий Печеніжинського р-ну Хмільовський “за зловживання, п’янку і хуліганські дії”; начальник відділу з нагляду за органами міліції Сопливий “за привласнення вилучених у арештованих 900 крб. грошей і жіночого золотого годинника”, прокурор відділу з нагляду за органами міліції Ковальський “за систематичні п’янки і привласнення конфіскованих грошей на суму 2000 крб.”, прокурор Бурштинського району Самоделко засуджений на 1 рік позбавлення волі умовно “за згвалтування місцевої жінки”, слідчий прокуратури Долинського району Моргунов “за хабарництво”, слідчий прокуратури Надвірнянського району Філатов “за систематичні п’янки і хуліганство”, слідчий прокуратури Станіславського району Лосинський “за систематичні п’янки і дискредитацію органів прокуратури”, слідчий прокуратури Бурштинського району Леоненко “за скоєння злочину”, прокурор Жовтневого району Дубров “за порушення соціалістичної законності”, слідчий прокуратури Жовтневого району Дорофеев “за отримання хабара”, прокурор Вигодського району Сергеев засуджений на 5 років “за хабарі” [33].

Таким чином, порушення правових норм чинного законодавства працівниками правоохоронних органів було чи не буденним явищем, що дискредитувало радянську владу в очак

місцевого населення. Власне, вони своїми діями та поведінкою значною мірою теж сприяли тому, що значна частина населення області вороже сприймала радянську владу й підтримувала збройну боротьбу проти неї ОУН — УПА.

Джерела та література

1. Див.: Андрухів І. О., Француз А. Й. Станіславщина: двадцять буремних літ (1939 — 1959): Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. — Івано-Франківськ — Рівне: ДФ “Талія”, 2001. — 336 с.; Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917 — 1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: У 2 кн. — К.: Либідь — Військо України, 1994. — Кн. 1. — 432 с.; Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах: У 3-х т. — К.: Генеза, 2000. — Т. 2: 1917 — 1945. — 412 с.; Т. 3: 1946 — 1990. — 616 с.; Сергійчук В. Десять буремних літ: Західноукраїнські землі у 1944-1953 рр.: Нові документи і матеріали. — К.: Дніпро, 1998. — 942 с. та ін.
2. Центральний державний архів громадських організацій України (далі — ЦДАГОУ). — Ф. 1, оп. 23, спр. 2405, арк. 16.
3. Там же, арк. 17.
4. Там же, арк. 16.
5. Там же, арк. 17-18.
6. Там же спр. 2410, арк. 22.
7. Там же, арк. 43.
8. Міністерство внутрішніх справ України в Івано-Франківській області (далі — Архів УМВСУІФО). Накази по особовому складу УНКВС у Станіславській області за 1944 рік. Архів Управління. — Том 3, арк. 531-533.
9. Центральний державний архів громадських організацій України (далі — ЦДАГОУ). — Ф. 1, оп. 23, спр. 2410, арк. 43.
10. Там же, арк. 57.
11. Михайленко П. П., Довбня В. НКВС — МВС — МОГП Української РСР (1946 — 1968 рр.) // Міліція України. — 2005. — № 11. — С. 20.
12. Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах: У 3-х т. — К.: Генеза, 2000. — Т. 3.: 1946-1990. — С. 25.
13. Андрухів І. О., Француз А. Й. Станіславщина: двадцять буремних літ (1939 — 1959). Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. — Івано-Франківськ — Рівне: ДФ “Талія”, 2001. — С. 175.
14. Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах: У 3-х т. — К.: Генеза, 2000. — Т. 3.: 1946-1990. — С. 30.
15. Архів УМВСУІФО. Накази по особовому складу УНКВС у Станіславській області за 1946 рік. — Т. 1, арк. 69.
16. ДАІФО. — Ф. Р-584, оп. 2, спр. 13, арк. 20-21.

17. Там же, спр. 12, арк. 7.
18. Архів УМВСУІФО. Приказ МВД УССР № 035 от 5 апреля 1946 года // Накази, директиви, розпорядження МВС УРСР за 1946 рік. — Т. 4. — С. 2.
19. ДАІФО. — Ф. Р-584, оп. 2, спр. 12, арк. 161.
20. Архів УМВСУІФО. Накази по особовому складу УНКВС у Станіславській області за 1946 рік. — Т. 6, арк. 57.
21. ДАІФО. — Ф. Р-584, оп. 2, спр. 12, арк. 161.
22. Там же, арк. 162.
23. Там же, спр. 13, арк. 12-13.
24. Там же, спр. 12, арк. 9.
25. Білас І. Репресивний апарат тоталітарного суспільства у боротьбі з національно-визвольним рухом в часи Другої світової війни // Матеріали наукової конференції Всеукраїнського братства вояків УПА (Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історія, уроки, сучасність) 16 — 17 січня 1993 р., м. Івано-Франківськ. — Стрий, 1993. — С. 15.
26. ДАІФО, ф. Р-584, оп. 2, спр. 12, арк. 4-5.
27. Там же, спр. 13, арк. 12.
28. Там же, спр. 12, арк. 153.
29. Там же, арк. 66.
30. Там же, арк. 104.
31. Архів УМВСУІФО. Директива МВД УССР № 03-38483/32182 от 23 октября 1946 года // Накази, директиви, розпорядження МВС УРСР за 1946 рік. — Т. 9.
32. ДАІФО, ф. Р-584, оп. 2, спр. 17, арк. 11-16.
33. Там же, спр. 24, арк. 28-29.

Анотації

***Ковалик В. В.* Нарушения законности работниками НКВД-МВД и других правоохранительных структур на территории Станиславской области в первые послевоенные годы (1945 — 1947 гг.): причины и последствия.**

В статье освещаются причины, формы и методы нарушения законности работниками НКВД-МВД и других правоохранительных структур на территории Станиславской области в 1945 — 1947 гг.

***Kovalyk V. V.* Infringement of the law by the workmen of NCIA-MIA and other law-enforcement structures on the territory of Stanislaw region during the early post-war years (1945-1947): reasons and consequences.**

The reasons, forms and methods of the infringement of the law by the workmen of NCIA-MIA and other law-enforcement structures on the territory of Stanislaw region in 1945 — 1947 are considered in the article.